

BEVEZETÉS

Tunnunai Victor (Victor Tunnunensis) munkája a legfontosabb latin nyelvű forrás, amely rendelkezésünkre áll az 5–6. század egyháztörténetére vonatkozóan. Részletes beszámolót kapunk a jelentősebb krisztológiai viták alakulásáról, így folyamatosan nyomon követhetjük a monofiziták elleni küzdelem és a *Három fejezet* elítélésének állomásait. Victor emellett rövid összefoglalást ad az észak-africai vandálok történetéről, és közli az öt patriarchatus vezetőinek listáját. Nemcsak saját életének áldozatvállalásával, hanem fordulatokban gazdag elbeszélésével is igyekszik meggyőzni az olvasót: minden körülmények között érdemes kiállni a catholicus tanítások mellett.

Az a néhány adat, amelyet Victor életéről tudunk, többnyire saját *Chronica*-jának feljegyzéseiből származik. Biztosra vehetjük, hogy még mielőtt az észak-africai Tunnuna (mások szerint Tonnena)¹ városának püspökévé szentelték, a vandálok betörése miatt egy időre a Baleári-szigetekre kellett menekülnie [552,2].

Amikor 544-ben értesült arról, hogy Iustinianus császár a monofizitákkal való egyezsége törekedve elítélte a Három fejezetet, részt vett az africai egyházban szervezett ellenállási akcióban és a Vigilius pápa által 549–550-ben összehívott africai zsinaton [550,1]. Victort monofizita-ellenessége miatt először a Carthago melletti Mandracium kolostorába, később a közeli öböl egyik szigetére, Aegimurusra száműzték [555,2]. Az 553-as constantinopolisi zsinat után a Három fejezet elítélésével egyetértő Primosus lett Carthago püspöke [552,1], így az africai ellenállás kimerült [554,2; 555,1]. Victort 556 körül Cebarsussum püspökével, Theodorusszal együtt az alexandriai Canopus kolostorába zárták, valószínűleg itt kezdte írni történeti munkáját [556,2].

564 végén más püspökökkel együtt Constantinopolisba szállították, hogy a császárral és Eutychiussal püspökökkel tárgyaljanak a Három fejezet elítéléséről, de miután továbbra is ellenállást tanúsítottak, más-más kolostorba zárták őket a fővárosban [564/565]. II. Iustinus, az új császár nem sokkal később megengedte, hogy a száműzöttek hazatérjenek, de Victor 569–570 körüli halála miatt ezt már nem érthette meg.²

---

¹ vö. 555,2; Ioh. Bicl., Chr. *praescr.*; Isid., Vir. ill. 25. Mommsen egy epigráfiai töredék (CIL VIII, Suppl. I, n. 12552a) alapján a *Tonnenensis* használata mellett érvel (MGH AA XI., CM 2., 1894, 179). Victor biográfiai vizsgálatáról bővebben: Placanica 1989.

² Isid., Vir. ill. 25; Ioh. Bicl., Chr. 567,2.

Victor nevéhez kapcsolhatjuk³ azt a Chronicát, amely a világ teremtésétől 565-ig tárgyalja az eseményeket, de ránk csak a 444–565 közötti rész maradt. Ez a történeti munka jól beilleszthető az 5–6. században népszerűvé vált világkrónikák sorába.⁴ Elsőként a caesareai Eusebius (kb. 260–340) készítette el *Chronici canones* (Időrendi táblázatok) című munkáját a világ teremtésétől 303-ig, amelynek 325-ig kiegészített változatát Hieronymus (kb. 347–420) latinra fordította, majd kiegészítette az újabb eseményekkel egészen 378-ig. Ekkor vált igazán népszerűvé Eusebius latinul is olvasható világkrónikája, amelynek folytatására több történetíró is vállalkozott.

Victor megpróbáltatásaihoz hasonlóan volt része Aquae Flaviae püspökének, Hydatiusnak (kb. 400–469), aki 468-ig folytatta az események feljegyzését, a másik folytatásban pedig Marcellinus Comes (megh. 534) rögzítette a 379–534 közötti történetet. A Hieronymus krónikáját folytató szerzők közül a legnépszerűbbé Prosper⁵ (kb. 390–kb. 463) vált, aki hiteles források alapján mutatta be az eseményeket 455-ig *Epitome Historiarum* (Krónikák kivonata) c. munkájában. Ezt később több történetíró is alapul vette: Marius Aventicensis (532–596) 581-ig bővítette a leírást, szerzőnk, Tunnunai Victor pedig nemcsak egyszerűen folytatta Prosper művét 565-ig, hanem át is dolgozta a 444–455 közötti időszak anyagát.

Érdekes kérdés, hogy miért éppen 444-hez kapcsolható a Chronicában elsőként feljegyzett esemény. Ebben az évben halt meg Alexandria püspöke, Cyrillus, aki a 431-es ephesosi zsinaton elítélte az istenkáromlással vádolt Nestoriust. Victor azonban meg sem említi a püspököt, jóllehet, életéről a 433 utáni időszakból nem is tudunk semmit.

Első látásra ellentmondásnak tűnhet, hogy Victor a kézirati hagyomány szerint csak Prosper munkáját szeretné folytatni [*praescr.*], Isidor viszont úgy tudja, hogy a világ teremtésétől mutatta be az eseményeket.⁶ Ha összehasonlít-

---

³ Sokáig tévesen Victort tartották a *De Poenitentia* szerzőjének, amely Ambrosius neve alatt hagyományozódott. Valódi szerzője a hasonló nevű Cartennai Victor, aki a mauritaniai Cartenna városának volt a püspöke 450 körül (PL 17,971–1004).

⁴ Ezekről bővebben: Széll 2008.

⁵ Prosper Tiro (Prosper Aquitanus) szerzetesként Augustinus tanait védte a semipelagianusokkal szemben, később Hilariusszal Rómába utazott, és 440-ben a pápai cancellária munkatársa lett, ahol mérséklődött a ragaszkodása Augustinus tanítása iránt. Teológiai művei a pelagianusokkal szemben íródtak (*Pro Augustino responsiones, Liber contra collatorem, De vocatione omnium gentium*). Az *Epitome* a teremtéstől 455-ig számolt be a világ történetéről, különösen jelentős forrása a 433–455 közötti eseményeknek. Prosper használta először forrásként a Constantinopolisból Theodosius idején nyugatra szállított consuli évkönyveket.

⁶ Isid., Vir. ill. 25: *a principio mundi usque ad primum Iustinianus imperii annum*.

juk a két szerző szövegének 444–455 közötti szakaszát, világossá válik, hogy Victor úgy dolgozta át az Epitomét, hogy a lemásolt információkat más forrásokkal is kiegészítette 455-ig, utána pedig hozzáillesztette saját folytatását.⁷ Victor azonban mindenképpen követni akarta azt a gyakorlattá vált eljárást, amely alapján az írás elején fel kell tüntetni, hogy kinek a munkáját folytatja a szerző.⁸

Victor a *Chronica* nagy részében egyháztörténeti kérdésekkel foglalkozik, és a politikai eseményeket is ezeken keresztül igyekszik ábrázolni. Nemcsak hivatásbeli kötelezettsége, hanem többszöri száműzetése miatt is törekedhetett arra, hogy megfelelő mennyiségű információval lássa el az olvasót a 451-es chalcedoni zsinat nyomán elindult krisztológiai vitákkal és a Három fejezet elítélésével kapcsolatban. A munka vitairatnak is tekinthető, hiszen úgy küzdenek egymással a dogmákra vonatkozó érvek és ellenérvek, vagy a tanításokat támadó (*obtrectator*) és védelmező (*defensor*) püspökök, ahogyan egy mindenre kiterjedő ideológiai háborúban.⁹

Victor még csak nem is törekszik a pontosságra, gyakran helytelenül datálja az eseményeket vagy felcseréli a sorrendjüket, mert ennél sokkal fontosabbnak tartja megmutatni azt, hogy érdemes kiállni az igazhitű tanítás mellett, még akkor is, ha ennek igazságtalanul száműzetés az ára, más esetben ugyanis isteni büntetésben lesz része annak, aki az eretnekség útjára téved. Victor nemcsak az egyébként adatokat felhalmozó történetírást, hanem saját életét is – amelyről alig vannak biztos adataink – a kitűzött cél szolgálatába állítja: vitatkozni és meggyőzni az olvasót a saját igazáról, amely nem melleleg egybeesik a catholicus egyház tanításával is. Az sem lehet véletlen, hogy a *Chronica* éppen 565 körül fejeződik be: az új császár hosszas küzdelmek után végre visszaállította az egyházi rendet [566/567,3], Victor pedig ugyan nem térhetett vissza a száműzetésből, és barátját, Theodorust is elvesztette [566/567,2], mégiscsak erkölcsi győzelmet aratott az eretnekség fölött.

Fel kell figyelniünk arra is, hogy a szerző kortársaihoz hasonlóan az egymástól elszakadt keleti és nyugati világ közötti egyensúlyt keresi.¹⁰ Az utolsó, nyugati politikával kapcsolatos feljegyzése Iulius Nepos császárra választása [473,7], ezután már nem törődik a birodalomrész sorsával, és az *imperium Romanumot* Bizánccal azonosítja. Az egyháztörténeti események között már a

⁷ Papencordt 1837, 361–364; MGH AA XI., CM 2., 1894, 180; Muhlberger 1986.

⁸ vö. Hier., Chr. 326; Prosp., Chr. 1166; Hyd., Chr. *praef.*; Ioh. Bicl., Chr. *praescr.*

⁹ *Obtrectator*, *inimicus*, *damnator* vagy *impugnator* szerepel például a 457,3; 477,1; 482; 484; 487; 504; 517,2; 524; 539; 540,1; 549,2 helyeken; *defensor* vagy *custos* pedig a 457,3; 460; 475,5; 477,1; 480; 489; 491,2; 496; 509; 518,2 feljegyzéseknél.

¹⁰ Teillet 1984, 422–424.

kezdetektől fogva a keletiek vannak túlsúlyban, különösen Alexandria és Constantinopolis helyzetéről kapunk részletes beszámolót. Nem bocsátkozik hosszabb fejtegetésekbe a római pápákkal kapcsolatban sem: a legtöbbnek csupán a nevét említi,¹¹ I. Leóra és Vigiliusra pedig csak azért hivatkozik gyakrabban, mert jelentős szerepet játszottak a chalcedoni dogmáról és a Három fejezetről kibontakozó vitában.

Victor munkája világkrónika, amelynek legfőbb jellemzője, hogy szerzőjük nemcsak a meghatározott keretek között mozgó római történetet ábrázolja, hanem látókörét gyakran a helytörténeti eseményekre szűkíti, vagy a birodalmi határokon kívülre szélesíti. Ezért kaphatnak helyet az africai, különösen a carthagói kereszténység életével kapcsolatos történetek [497,5; 546,1; 550,2], és a hunokra [453,2], a perzsákra [508] vagy a szaracénokra [512] vonatkozó feljegyzések.

Sokat elárul Victor történetírói hozzáállásáról az is, hogy milyen forrásokat használt a *Chronica* megírásához. Életének helyszínei és Bizánc hatalmának erősödése egyaránt azt teszi szükségessé, hogy elsősorban a korabeli vagy a kicsivel korábbi bizánci munkákat hívja segítségül, ezért a *Chronica* sokkal jobban hasonlít a későbbi bizánci hagyományhoz, mint az általunk ismert latin nyelvű krónikákhoz.¹²

Ahogy láttuk, a 433–455 közötti események ábrázolásához főleg Prosper Epitoméját használta,¹³ amelyet kiegészített néhány Eutychesre vonatkozó megjegyzéssel. Alexandriában járva valószínűleg saját szemével is olvashatta az eredeti görög nyelvű vagy a latinra fordított zsinati aktákat a tanácskozáson résztvevő püspökök leveleivel együtt, mert ezek hatása érződik az ephesosi és a chalcedoni zsinatok beszámolóin.¹⁴

¹¹ Csak egyszer szerepel a *Chronicában* Simplicius [473,2], I. Gelasius [492,1], I. Iohannes [538,1], IV. Felix [538,1], II. Bonifatius [538,1] és II. Iohannes [538,1], kétszer pedig Hilarius [469; 473,2], II. Anastasius [492,1; 497,2], Symmachus [497,2; 524] és Hormisdas [524; 538,1].

¹² Placanica 1997, xviii.

¹³ Néhány párhuzamos hely Prosper munkájával: a catalaunumi csata leírása (Vict. Tunn., Chr. 449 és Prosp., Chr. 1364–1367), Attila halála (453,2 és 1370), Valentinianus meggyilkolása és Maximus hatalomátvétele (455 és 1373–1375).

¹⁴ A legszembeütőbb példa erre, amikor az ephesosi zsinaton elítélték Flavianust Eutychesszel szemben (Vict. Tunn., Chr. 448 és ACO II, I, 1, 30–31).

A 455–518 közötti események legfontosabb forrása *Theodorus Lector*¹⁵ görög nyelvű *Historia ecclesiastica* (Egyháztörténet) című munkája, amelynek 4 könyve csak töredékesen maradt fenn, a rendelkezésünkre áll viszont egy 7. században készített *Epitome*. Különösen a hagiográfiai kitérők esetében bizonyított, hogy Victor felhasználta Theodorus munkáját, mivel más forrásokat erre vonatkozóan nem ismerünk.¹⁶ Szintén Theodorus hatását mutatja, hogy Victor döntően a keleti részek egyháztörténetével foglalkozik, és előszeretettel illeszt az elbeszélésbe rosszindulatú pletykákat vagy kevésbé bizonyítható anekdotákat.¹⁷ A Theodorustól átvett szakaszok esetében még inkább érvényszerül a krónikák egyik legfontosabb sajátossága, a *brevitas*, hiszen Victor a fölöslegesnek ítélt részeket gondolkodás nélkül elhagyja, és csak a lényeges információkat használja fel, különösen mivel a görög szöveget nem mindig érthette pontosan.

A nyugati események datálásához használta a *Consularia Italic*ában található szövegeket, különösen a *Fasti Vindobonenses priores* feljegyzéseit.¹⁸ Africa híres szülöttének említése, a helyi dialektus használata vagy a valós természeti jelenségek ábrázolása egyaránt az africai hagyomány jelenlétére utal.¹⁹ Saját tapasztalatain és szóbeli értesülésein kívül biztosan felhasználta még a

¹⁵ Theodorus Lector (Theodoros Anagnostes) bizánci görög egyháztörténíró (megh. 518 u.). A constantinopolisi Hagia Sophiában volt felolvasó (*lector*), később valószínűleg II. Macedonius patriarchával száműzték monofizita-ellenessége miatt a kis-ázsiai Gangrába, ahol történetírással kezdett. A *Historia tripartit*ában (Háromrészes történelem) az Eusebius munkáját folytató szerzők, *Socrates Scholasticos* [305–439], *Sozomenos* [324–439] és a cyrrhusi *Theodoretus* [325–428] történetét kivonatolta 4 kötetben; ebből csak 2 maradt ránk. Másik munkája, a *Historia ecclesiastica* a 439–518 közötti időszak egyházi eseményeit ábrázolja többnyire hiteles dokumentumok és személyes tapasztalatok felhasználásával.

¹⁶ Ilyen epizód Barnabás ereklyéinek megtalálása (Vict. Tunn., Chr. 488,1 és Th. Lec., E. 436), Eustathius hamvainak átszállítása (490,2 és E. 435), kevésbé ismert szentek megnevezése (490,3 és fr. 37), Olympius halálának körülményei (498 és fr. 52a; E. 465), az arianus Barbas keresztelése (500 és E. 475), a hitetlenek ugatása (507 és E. 516), valamint Flavianus visszavonulása (504 és E. 156).

¹⁷ Hansen 1971, xviii.

¹⁸ A *Consularia Italica* a következő 7 annalisztikus kódexet foglalja magában: *Anonymi Valesiani pars posterior* (526-ig), *Fasti Vindobonenses priores* (573-ig), *Fasti Vindobonenses posteriores* (387-ig, illetve 438–455 és 495–539 között), *Pachale Campanum* (464–543 között), *Continuatio Ilauensis Prosperi* (625-ig), *Excerpta ex Barbaro Scaligeri* (387-ig), *Excerpta ex Agnelli libro pontificali ecclesiae Ravennatis* (573-ig). A hasonlóság kimutatható a 456; 467,2; 473,6 és 502-részeknél.

¹⁹ A neptai Laetus vértanúsága és megjelenése csak egy africai számára lehet fontos [479,1; 534,1], Huneric halálának leírása távol áll a bizánci források nyelvhasználatától [479,2], a valós természeti csapások tragikus eseményeket jeleznek előre [542,2; 553,2].

hasznos nevű *Victor Vitensis*²⁰ *Laterculus regum Wandalorum* (Vándál királyok jegyzéke) címmel írt kortárs történeti munkáját, erre utalnak többek között a szó szerinti egyezések.²¹ Ettől eltérően a közös részletek ellenére sem sikerült bizonyítani, hogy forrásként tekintett volna *Cyryllus Scythopolis*²² vagy *Ioannes Malalas*²³ munkájára.

A nyugati szerzők közül ismernie kellett, mert a *Chronicában* is megemlékezik [550,2] *Facundusról*,²⁴ aki a *Pro defensione trium capitulorum* (A Három fejezet védelmében) és a *Contra Mocianum* (Mocianus ellen) írt munkájában Victor álláspontjához hasonlóan érvel a fejezetek érvényessége mellett. Végezetül említsük meg *Fulgentius Ferrandust*,²⁵ akinek a levelezése is minden bizonnyal Victor rendelkezésére állt.

Külön vizsgálat tárgyát képezi, hogy milyen kronológiai jelöléseket találunk Victor munkájában. A 444–457 közötti és az 501 utáni éveknel valószínűleg a nyugati mintát követte, és a Prospernél is megtalálható consullistákat vette át, a 458–500 közötti események datálásában viszont már a keleti hagyo-

---

²⁰ Victor Vitensis (szül. kb. 430), a byzacenai Vita püspöke részletesen ábrázolta, milyen kegyetlen módon léptek fel az arianus hitű vandálok a kereszténységgel szemben Észak-Africában. Munkáját 5 könyvben írta meg, de 3 könyvben szokás kiadni: az 1. Gaiseric uralkodására, a 2–3. pedig Huneric idejére esik. Munkájába máshol nem található forrásokat is beépített, és listát készített Africa provinciáiról, városairól és püspökségeiről.

²¹ Hasonló a Huneric által üldözött hitvallók száma (Vict. Tunn., Chr. 479,1 és Vict. Vit. II,26), átvétel a korábbi mesterkedésre való utalás (455 és III,20), valamint a tartományok fölötti győzelem említése (464 és III,59).

²² Cyryllus Scythopolis (kb. 525–558), a palaestinaei Scythopolis kolostorának szerzetese 555-ben hét provinciabeli szent életét írta meg munkájában, köztük az 532-ben meghalt Szent Szabbászét. Cyryllus a későantik hagiográfusok kiemelkedő alakjaként bemutatja a korabeli szerzetesi élet jellegzetességeit is.

²³ Ioannes Malalas (kb. 491–578) szíriai származású görög történétíró, az első fennmaradt bizánci világkrónika szerzője. A 18 kötetes *Chronographia* a teremtetéstől 563-ig ábrázolja a Földközi-tenger térségében élő népek történetét, de forráskritika híján számos tévedés és ellentmondás fordul elő munkájában.

²⁴ Facundus Hermiane püspöke volt, fent említett munkáit 546–548, illetve 550–552 között írta. Victor nem ismerhette az *Epistola Fidei Catholicae in defensione trium capitulorum* (Levél a catholicus hitről a Három fejezet védelmében) című írást, mert az 568–569 közé datálható. Facundus munkáiban a megsemmisítésre ítélt és emiatt elvesztett Három fejezet részletei is helyet kapnak. A szerző támadja és következetlenséggel vádolja Iustinianust, mert ha elítélte a három szerzőt, el kellett volna ítélnie más hasonló gondolkodású teológusokat is.

²⁵ Ferrandus 540 körül lett a carthagoi egyház diaconusa [546,1], 546/547 körül halt meg. Megírta tanárának, a ruspei Ferrandusnak [497,5] az életrajzát, levelei mellett ránk maradt még a korábbi zsinatok kánonjait összegző *breviatio* is.

mánya épített.²⁶ A bizánci hatás erősödését mutatja, hogy az 525-ös év nemcsak a szokásos módon, a hivatalban lévő consulokkal van megjelölve, hanem az előző év tisztségviselőinek nevével is.²⁷ Ezt igazolja még, hogy az utolsó nyugati consul, Paulinus neve helyett Iustinianus 4. consulágát említi [534]. 563-tól a consulok szerinti datálás helyett Iustinianus 527. április 1-jén induló aeráját használta, ezért a consulok hivatali ideje szerinti évek csak az egyik fele esik egybe az aera alapján számolt idővel.²⁸

A császárok számozása látszólag Prosperre nyúlik vissza, valójában Victor ezt módosította, mivel a nyugati császárok sorrendje helyett csak a keletiek pontosságára ügyelt [450,3; 457,1]. Csupán egyetlen alkalommal [566/567,1] kerül sor a 15 évenkénti adóösszeírásokat jelző indictiók alkalmazására, jóllehet 312-től ez már gyakorlattá vált, 537-től pedig kötelező volt az események idejét ezek alapján is feltüntetni. Különösen problémásnak tűnik a vandál királyok uralkodásának helyes datálása, hiszen egyetlen adat sem felel meg a valóságnak: Victor valószínűleg csak hozzáillesztette a felsorolt évekhez a viszonylag pontosan feljegyzett eseményeket, nem törődve azok valódi kronológiájával.²⁹

Victor *Chronicájának* folytatását *Iohannes Biclaensis*³⁰ készítette el, amikor megírta a toledói vizigót állam történetének 567–590 közötti eseményeit. Feltehetően constantinopolisi tanulmányútról hozta magával Victor munkáját Hispaniába, hogy ott néhány interpolációval kiegészítve megjelentesse azt.³¹ *Sevillai Isidor* (kb. 556–636) a *Historia Wandalorum* írásakor és a *De viris illustribus* összeállításánál lemásolja Victor feljegyzéseit, a *Chronica maior*ban pedig lerövidítve használja elődje beszámolóját.³²

²⁶ MGH AA XIII., CM 3., 1898, 531–548.

²⁷ A *post consulatum* alkalmazására több nyugati példa is van, vö. Vict. Aquit., Chr. Pasch. III, 535 seq.; Marc. Com., Chr. 541–548.

²⁸ Ezzel a fél éves csúszással magyarázható az I. Pelagius halála és III. Iohannes megválasztása közötti időszak hiánya [563/564,1], illetve az Iustinianus uralkodási idejére vonatkozó téves adat [527,2].

²⁹ Clover 1986, 10–15.

³⁰ Iohannes Biclaensis (kb. 540–621) a lusitaniai Scallabisban született, 559 körül Constantinopolisba ment, hogy latin és görög nyelvű tanulmányokat folytasson. 576 táján tért vissza Hispaniába, de Leovigild király Barcelonába száműzte. Miután Recared engedélyezte a visszatérését, 589–592 körül Gerona püspökévé szentelték.

³¹ vö. Isid., Vir. ill. 31. Legalább három betoldásról tudunk: mivel Iustinus első consulágát említi [540,2], tudnia kellett a másodikról is, ezt viszont már nem érthette meg Victor; Pelagius pápaságát 5 évre teszi [558], de Victor akkor már nem élt; hasonlóképpen III. Iohannes 11 éves pápaságánál [563/564,1].

³² Isidor átvételei: Hist. Wand. 77–84; Vir. ill. 10; 14; 18–19; 25; 28; 31; Chr. 380–381; 383–384; 386–400.

Isidor munkáinak elterjedése után Victor Chronicája annyit veszített népszerűségéből, hogy a legrégebbi ránk maradt kódex a 13. századból származik, az első mérvadó tanulmányok pedig csak a 16. században jelentek meg.³³ A legértékesebb kézirat a 7. század második felének zsinati szövegeit és a pápai levelezéseket tartalmazó *Collectio Hispana* részeként maradt fenn, amelyet Segorbe püspöke, *Juan Bautista Pérez* (1534–1597) állított össze. Ez alapján adta ki *Canisius* (1600) az editio princepsset, nagy pontossággal követve az eredeti kézirat szövegét, de jelentősebb javításokat nem hajtott végre.

Az első, valóban kritikai kiadást *Mommsen* (1894) készítette el, aki a leghitelesebbnek tartott *UESF* kéziratokat felhasználva erősítette meg a szöveg alapját, körültekintően meghatározta a különböző kéziratok egymáshoz való viszonyát, és szerencsés korrigálásokat is alkalmazott. A Mommsen által kevésbé vizsgált *FLMT* kéziratokat *Placanica* (1997) és *Hartmann* (2002) dolgozta fel bőséges kommentárral kiegészített kiadásában.

A magyar fordítás *Placanica* kiadása alapján készült. A fordításban szögletes zárójel jelöli azokat a kiegészítéseket, amelyek ugyan nem szerepelnek a latin szövegben, de nélkülük nehezen lenne az értelmezhető. Lábjegyzetben található minden olyan megjegyzés, amely a szövegben olvasható eseményeket kiegészíti vagy pontosítja, esetleg összeveti más forrásokkal. A személy- és földrajzi neveket, a tisztségek megjelöléseit és a dogmatikai kifejezéseket a pontosság kedvéért többnyire meghagytam az eredeti latin alakban.

A Chronicában említett római és bizánci császárok, püspökök és vandál királyok pontos regnálási ideje az áttekinthetőség kedvéért kronológiai listában kapott helyet. A kevésbé ismert földrajzi helyek azonosítását külön mutató segíti, a jegyzetben hivatkozott források és tanulmányok pontos adatai pedig a kötet végén szerepelnek.

---

³³ A *Chronica* kézirati hagyományáról bővebben: *Placanica* 1997, XXXII–XLVIII.